

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

БАСІЛАШВІЛІ МАРИНА БІЧІКОЇВНА

УДК 340.15

ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ
РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ)

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент
ПОГРІБНИЙ Ігор Митрофанович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
фундаментальних та юридичних
дисциплін.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
КЕЛЬМАН Михайло Степанович,
Національний університет «Львівська
політехніка», професор кафедри теорії та
філософії права Навчально-наукового
інституту права і психології;

кандидат юридичних наук
ПЕТРИШИН Олег Олександрович,
Національна академія правових наук
України, вчений секретар Науково-
дослідного інституту державного
будівництва та місцевого самоврядування.

Захист відбудеться 19 грудня 2019 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.02 Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий 19 листопада 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Є. Ю. Подорожній

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблематика правозастосування є засадничою для вітчизняної юриспруденції. Завдяки правозастосовним канонам право «з книг» екстраполюється у реальне життя. Через природу правозастосування виявляється характер юридичних взаємовідносин між людиною та державою, формулюється уявлення про унікальність тієї чи іншої національної правової системи.

Незважаючи на доктринальну оформленість і певну догматичність, учення про правозастосування потребує подальшої інновації, що очевидно є неможливою без критичного предметного аналізу діяльності тих чи інших органів публічної, передусім, виконавчої влади. У цьому контексті всебічне дослідження особливостей правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні (далі - ОДРАЦС) має не тільки теоретичний (пізнавальний), але й вагомий практичний потенціал. Саме діяльність цих органів, без перебільшення, проходить через знакові віхи життя будь-якої людини (момент народження або смерті, створення подружжя тощо). Тому вивчення особливостей стадійності правозастосування, його якості, ефективності сприятиме подальшій конкретизації функціональної спрямованості зазначених органів, удосконаленню нормативного забезпечення їхньої діяльності, визначенню перспектив докорінної модернізації правозастосовного процесу ОДРАЦС через його цифровізацію, впровадження електронних баз даних тощо.

У теоретичному ракурсі науковий інтерес до тематики правозастосування саме ОДРАЦС є не менш значущим. Він детермінований необхідністю подальшого розвитку уявлень про суб'єктів правозастосування, їхню компетенцію, форму та зміст правозастосовного акта тощо.

Вагомою є роль правозастосування ОДРАЦС для вдосконалення теорії юридичних фактів, адже повсякденна діяльність цих органів формалізує багато фактів, котрі спричиняють юридичні наслідки.

Торкаючись питання щодо стану наукової розробки тематики правозастосування, необхідно зазначити, що у дорядянську добу вона не мала самостійного значення. Більшістю тогочасних теоретиків права (в т.ч. М. Алексеєвим, Ф. Тарановським, Є. Трубецьким, Г. Шершеневичем) правозастосування уособлювалося із тлумаченням юридичних приписів. Упродовж другої половини ХХ ст. у вітчизняній фундаментальній юридичній науці теорія правозастосування набула свого розвитку та концептуального оформлення завдяки працям М. Александрова, С. Алексеєва, М. Вопленка, В. Горшеньова, І. Дюрягіна, В. Лазарева, С. Москвіна, О. Лукашової, П. Недбайла, М. Орзіха, А. Піголкіна, П. Рабіновича, І. Самоценка, І. Фарбера, Л. Явича.

Серед сучасних вітчизняних учених особливості правозастосування досліджували О. Бандурка, Д. Бочаров, М. Бурдін, С. Гусаров, М. Кельман, М. Козюбра, Д. Коструба, І. Невзоров, О. Петришин, І. Погрібний.

У межах науки сімейного права деякі прикладні та теоретичні аспекти діяльності ОДРАЦС розглядалися О. Войнаровською, В. Гопанчуком, Г. Матвєєвим, В. Масловим, О. Пушкіним, І. Жилінковою, О. Сафончик.

Незважаючи на наведене, вітчизняному правознавству бракує комплексних досліджень, в яких було б піддано аналізу правозастосовну діяльність того чи іншого органу публічної влади. До того ж, і діяльність ОДРАЦС крізь призму теорії правозастосування жодного разу не розглядалася науковцями.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 8.11 Додатку 8 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 р. № 275, а також відповідних пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 рр., схвалених ученою радою ХНУВС (протокол № 2 від 23 лютого 2016 р.).

Мета і завдання дослідження. Основною метою дисертаційної роботи є всебічна, комплексна теоретико-правова характеристика особливостей правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, визначення основних проблемних питань, що виникають під час цієї діяльності, задля подальшого розвитку вчення про правозастосування. Для її досягнення необхідно розв'язати низку теоретичних та практичних задач, а саме:

- простежити еволюцію наукових уявлень про принципи та природу правозастосування у вітчизняній та зарубіжній юриспруденції;
- дослідити види (типологію) правозастосовної діяльності, встановити місце діяльності ОДРАЦС серед них;
- визначити особливості стану нормативного забезпечення діяльності ОДРАЦС в Україні;
- у компаративістсько-правовому розрізі осмислити досвід правового регулювання діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в зарубіжних країнах;
- охарактеризувати та узагальнити чинники, що впливають на правозастосовну діяльність ОДРАЦС;
- проаналізувати юридичні факти, які слугують основою для правозастосовної діяльності ОДРАЦС;
- виявити якісні своєрідності стадійності правозастосування у діяльності ОДРАЦС;
- репрезентувати теоретико-правову, класифікаційну характеристику правозастосовних актів, що приймаються органами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні;
- виявити та систематизувати основні проблемні питання, що виникають під час правозастосовної діяльності ОДРАЦС;
- напрацювати пропозиції щодо вдосконалення нормативної регламентації правозастосовної діяльності ОДРАЦС.

Об'єкт дослідження становлять суспільні відносини за участю органів державної реєстрації актів цивільного стану.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні питання правозастосовної діяльності органів виконавчої влади (на прикладі органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні).

Методи дослідження. Методологічна складова дисертаційного дослідження являє собою комплекс сучасних загальнонаукових та спеціально-наукових методів, прийомів й принципів наукового пізнання, обумовлених своєрідністю предмета дослідження. Їх імплементація у роботу обумовлюється системним підходом, який дає змогу якісно розвинути накопичені фундаментальною юридичною наукою уявлення про правозастосування.

Методологічним чинником для досягнення об'єктивності, консолідації здобутого наукового досвіду у царині реалізації норм права став плюралістичний підхід до аналізу змісту досліджуваного у дисертації юридичного явища.

Підґрунтям для всебічної, комплексної теоретико-правової характеристики особливостей правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, визначення основних проблемних питань, що виникають під час цієї діяльності, став діалектичний метод. За його допомогою у роботі переосмислено загальнотеоретичне поняття «правозастосування», визначено види правозастосовної діяльності (підрозділ 1.1), встановлено місце діяльності ОДРАЦС серед них (підрозділ 1.2), а також обґрунтовано необхідність удосконалення низки базових понять, що безпосередньо стосуються досліджуваних у дисертації питань (підрозділ 3.2).

Інституційний та компаративістсько-правовий підходи сприяли порівняльно-правовому аналізу досвіду правового регулювання діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в зарубіжних країнах (підрозділ 2.3). Аксиологічний метод став у пригоді під час всебічного аналізу принципів правозастосовної діяльності (підрозділ 1.1). Застосування герменевтичного методу в контексті аналізу сучасних проблем правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні сприяло напрацюванню дефінітивної основи дослідження (підрозділ 2.2).

Методи класифікації та групування використані для теоретико-правової, класифікаційної характеристики правозастосовних актів, що приймаються органами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні (підрозділ 2.2). Системно-функціональний метод застосовано під час розгляду якісних особливостей стадійності правозастосування у діяльності ОДРАЦС (підрозділ 2.1). Історико-правовий метод допоміг проаналізувати еволюцію наукових уявлень про принципи та природу правозастосування у вітчизняній та зарубіжній юриспруденції (підрозділ 2.3). Нормативно-догматичний (юридико-технічний) використано для характеристики стану нормативного забезпечення діяльності ОДРАЦС в Україні (підрозділ 3.1). Прогностичний метод став дороговказом для визначення шляхів вдосконалення нормативної регламентації правозастосовної діяльності ОДРАЦС (підрозділи 3.1-3.3).

Висновки та зміст дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів, відповідного зарубіжного законодавства, що стосується діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану. Поряд із цим інформаційну основу дослідження також становлять аналітичні статті, довідкові видання, інформаційно-аналітичні матеріали з мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. У репрезентованому дисертаційному дослідженні, яке базується на тлі сучасної методології, вперше на рівні цілісного монографічного дослідження представлено всебічну, комплексну теоретико-правову характеристику особливостей правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, проаналізовано основні проблемні питання, що виникають під час цієї діяльності, запропоновано вектори їхнього подальшого вирішення.

Наукова новизна дослідження та особистий внесок автора виявляються у низці важливих теоретичних та практичних положень, зокрема:

уперше:

- на підставі аналізу широкого кола суспільних відносин, що виникають з питань державної реєстрації актів цивільного стану, визначено їхню специфіку. Вона полягає в тому, що одночасно поєднує риси суміжних юридичних явищ: сфери правового регулювання та сфери правового впливу. Ця обставина детермінує як обрання конкретного типу правового регулювання, так і характер та спрямованість подальшої правозастосовної практики;

- на підставі аналізу та узагальнення чинників, що безпосередньо обумовлюють стан та динаміку правозастосовної діяльності ОДРАЦС, обґрунтовано, що у їх розмаїтті засадничими є не юридичні, а насамперед соціальні детермінанти.

Державна політика у сфері демографії, молоді, сім'ї, що безпосередньо впливає на рівень народжуваності, а також стан загальнонаціональної системи охорони здоров'я (котра серед іншого повинна сприяти зменшенню показника смертності серед населення), є вирішальними факторами, що обумовлюють динаміку та інтенсивність правозастосовної діяльності ОДРАЦС, ступінь фактичної завантаженості працівників цих структурних підрозділів Міністерства юстиції України;

- доведено, що вивчення своєрідності правозастосовної діяльності ОДРАЦС, поєднане з осмисленням зарубіжного досвіду правового опосередкування реєстрації актів цивільного стану, сприяє розвитку уявлень про типологію правових систем сучасності.

Ґрунтуючись на характері взаємовідносин держава-церква, які обумовлюють наявність чи відсутність суто релігійної форми укладання шлюбу й відповідно наявності чи відсутності правозастосування у цій сфері, конкретну національну правову систему слід відносити до правових системи традиційного типу (Іран, Ірак).

Ті ж національні правові системи, де допускається як цивільна, так і релігійна форма укладання шлюбу (Ізраїль, Бразилія, Іспанія, Латвія, Естонія), є

підстави вважати такими, що екстраполують в себе деякі риси правової системи традиційного типу;

- обґрунтовано необхідність подальших змін чинного законодавства щодо уточнення нормативно встановлених критеріїв визначення меж правозастосовного розсуду державних службовців. Ними мають бути не тільки прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановках Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу, але й рішення, що суперечить висновкам щодо застосуванням тієї чи іншої норми права, викладене у компетентному висновку міністерства, адже одним із основних завдань його відповідно до законодавства є узагальнення практики застосування тих чи інших норм права.

удосконалено:

- ключові підходи, що стосуються аксіологічного підґрунтя правозастосування. Внаслідок його юридичної природи, котра дозволяє охарактеризувати правозастосування зокрема як індивідуальну регламентацію певних суспільних відносин – створення конкретизованих індивідуалізованих владних приписів на основі правових норм та в їх розвиток, пріоритетне значення для нього має саме принцип правової визначеності у нерозривній єдності й взаємодії з іншими принципами правозастосування.

Завдяки властивостям правової визначеності безпосередньо досягаються: однаковість реалізації норми права; деталізація суті владних повноважень суб'єктів правозастосування, включаючи встановлення меж правозастосовного розсуду, передбачуваність результатів правозастосування (визначення наявності або відсутності у сторін правовідносин суб'єктивних прав або юридичних обов'язків). Виходячи із цього, потребують оновлення принципи діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану, передбачені Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 р. № 2398-VI;

- наукові положення щодо особливостей функціональної складової правозастосовної діяльності ОДРАЦС. Оскільки в межах існуючої теоретичної класифікаційної характеристики функції правозастосування поділяються на основні та побічні, а органи державної реєстрації актів цивільного стану в Україні здійснюють передусім фактографічну діяльність у вигляді офіційної констатації факту, правового стану або волевиявлення, котрі є необхідними для подальшого розвитку тих чи інших правовідносин, іманентною та першорядною для правозастосовної діяльності ОДРАЦС виступає саме правозабезпечувальна (реєстраційно-посвідчувальна) функція. Водночас регулятивна функція у правозастосовній діяльності ОДРАЦС є побічною;

- існуючі знання щодо особливостей стадійності правозастосування. Позаяк за своєю сутністю реєстрація актів цивільного стану як різновид правозастосовної діяльності жодним чином не пов'язана з юридичним примусом, а отже, потребою у виконанні правозастосовного акта без волі та бажання осіб, щодо яких його ухвалено, така стадія правозастосування, як примусове виконання правозастосовного акта, не набуває універсальності. Вона

є обов'язковою й необхідною лише для певних видів правозастосовного процесу;

дістали подальшого розвитку:

- напрацьовані як у межах теоретико-правової науки, так і безпосередньо підтвержені правозастосовною діяльністю ОДРАЦС (зокрема, з питань державної реєстрації народження, смерті, шлюбу або його розірвання, зміни імені) концептуальні положення про те, що правозастосування – це такий спосіб реалізації права, де дія норми права безпосередньо пов'язана саме з конкретними юридичними фактами, тобто коли норма права реалізується відносно певних фактів. Отже, без наявності того чи іншого факту взагалі є неможливим застосування норми права;

- ключові підходи теорії правозастосування щодо особливостей його типології (судове та адміністративне) за таким критерієм, як суб'єкт правозастосування. Сформульовані юридичною наукою умовиводи з цього питання, поєднані з безпосередньою практикою організації й діяльності системи органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, її управління, вказують на те, що адміністративному правозастосуванню, в т. ч. шляхом надання адміністративної послуги, притаманні такі особливості:

юридичний припис реалізується посадовою особою органу виконавчої гілки влади, позиція якого стосовно адресата має виключно владно-вольовий характер;

орган, що вирішує справу по суті, зокрема спирається під час ухвалення правозастосовного рішення на директиви та вказівки вищого органу;

владний суб'єкт, який приймає правозастосовний акт, не є незалежним від органу, якому ієрархічно підпорядкований;

застосування норм права в т. ч. спирається на внутрішні інструкції та службові вказівки;

суб'єкт правозастосування в межах компетенції перебуває під наглядом вищого органу і оцінюється з позицій організаційної та ієрархічної системи підпорядкування;

- усталені в теоретико-правовій науці базові положення, що стосуються форми зовнішнього вираження правозастосовного акта як одного з критеріїв їх класифікації.

Упровадження в діяльність органів публічної влади, зокрема органів виконавчої влади, електронної форми документообігу, активне застосування електронного цифрового підпису зумовлює поступове витіснення (заміщення) паперового документообігу. З огляду на це виникає об'єктивна необхідність включення до форм зовнішнього вираження правозастосовних актів (письмова, усна, конклюдентна) ще й електронної, формування відповідної нормативної бази із зазначеного питання;

- деякі наукові знання у сфері теорії юридичних фікцій у частині модернізації її дефінітивної основи, що стосуються поняття «фіктивний шлюб». Останнє має розумітися як юридичне оформлення шлюбу без наміру створення сім'ї, з метою отримання громадянства, пільг від державних органів чи

муниципальных служб тощо, тож слід передбачити юридичну відповідальність за його укладання.

Практичне значення одержаних результатів. Постановка проблеми, наукова новизна, загальні висновки дослідження, напрацьовані пропозиції щодо вдосконалення правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні безпосередньо визначають прикладне значення одержаних результатів дисертаційної роботи. Репрезентовані наукові положення, судження, узагальнення розвивають та поглиблюють вироблені фундаментальною та прикладними юридичними науками знання щодо юридичної природи правозастосовної діяльності, сприяють підвищенню ефективності діяльності органів публічної влади, захисту прав та свобод людини.

Сформульовані у дослідженні висновки, положення та пропозиції можуть бути використані під час:

– науково-дослідної діяльності як теоретичне підґрунтя для подальших наукових розвідок щодо правозастосовної діяльності як ОДРАЦС, так і інших органів виконавчої влади;

– нормотворчої діяльності як довідковий та емпіричний матеріал, що стане у пригоді в ході вдосконалення чинного законодавства щодо державної реєстрації актів цивільного стану;

– навчальному процесі – в ході викладання навчальних курсів, як-от: «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», «Сімейне право України» тощо.

Апробація результатів дисертації. Найважливіші положення дисертаційного дослідження були репрезентовані на міжнародній та всеукраїнських науково-практичних конференціях та читаннях: «Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (Одеса, 2015), «Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення» (Запоріжжя, 2015), «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (Харків, 2016).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладені у 5 наукових статтях, з яких 4 статті опубліковано у фахових юридичних виданнях України, одна стаття – у міжнародному науково-практичному журналі, а також у тезах 3 виступів на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Структура дисертації визначена її метою та задачами, котрі обумовили її смислове наповнення та зміст. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, об'єднаних у 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (208 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 241 сторінок, з яких 178 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначено актуальність теми, встановлено зв'язок із науковими планами, сформульовано мету і завдання дослідження, його об'єкт, предмет, методологію, охарактеризовано наукову новизну, показано практичне значення

результатів дисертаційного дослідження, наведено дані про його апробацію та структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні аспекти регламентації правозастосовної діяльності органів виконавчої влади в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття, ознаки та принципи правозастосовної діяльності»* зазначено, що визначення особливих ознак правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні обумовлює необхідність осмислення напрацьованих теорією права підходів до природи правозастосування в цілому. Їх узагальнення дає підстави стверджувати, що правозастосовна діяльність – це різновид юридичної діяльності, що має владний характер. Вона полягає у реалізації компетентними суб'єктами юридичних приписів у певних процедурних формах.

Охарактеризовано стадії правозастосування (умови і порядок діяльності), встановлену законодавством послідовність дій органів публічної влади, їх посадових осіб щодо реалізації правових норм. Наголошено, що в науковій літературі існує плюралізм думок та жвава полеміка щодо кількості стадій правозастосування.

У найбільш узагальненому вигляді, на думку багатьох учених, стадійність правозастосовної діяльності зводиться до: 1) встановлення фактичних обставин справи; 2) встановлення юридичної основи справи (юридична кваліфікація); 3) вирішення справи та його документальне оформлення. Останнє знаходить свою формалізацію у правозастосовному акті, тобто правовому акті, котрий містить рішення уповноваженого компетентного органу у конкретній юридично значущій ситуації, має публічно-владний, індивідуальний характер, спрямований на вирішення і врегулювання певної юридичної справи.

Щодо принципів правозастосовної діяльності дисертантка поділяє існуючий у науковій літературі підхід, відповідно до якого існують загальні принципи і принципи судового та адміністративного правозастосування. Останні певною мірою різняться між собою. Якщо судове правозастосування ґрунтується на принципах верховенства права, імунітету судді, об'єктивної істини, неупередженості, рівності сторін, гласності, суворой послідовності процесу, права на судовий захист, то адміністративне правозастосування спирається, насамперед, на принцип ієрархічної підпорядкованості (у даному разі він є його основою). Поряд із цим адміністративному правозастосуванню властивий принцип законності. Це підтверджується відповідними положеннями Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», де передбачається, що діяльність органів державної реєстрації актів цивільного стану ґрунтується на принципах додержання законності, захисту прав і законних інтересів громадян та держави, додержання таємниці державної реєстрації актів цивільного стану, належного документального оформлення проведеної державної реєстрації.

У підрозділі 1.2 *«Сутність органів виконавчої влади в Україні: деякі аспекти регламентації і організації»* зазначено, що природу правозастосування неможливо уявити без органів виконавчої влади, які своєю чергою виступають

складовою родового поняття «органи публічної влади». Нормативно окреслені суб'єкти здійснення державної реєстрації актів цивільного стану (відповідні підрозділи Міністерства юстиції України, виконавчі органи сільських, селищних і міських (крім міст обласного значення) рад, дипломатичні представництва і консульські установи України щодо громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном) підпадають під ознаки базового поняття «орган публічної влади», оскільки серед них є як державні – органи виконавчої влади, так і органи місцевого самоврядування.

Зміст поняття «орган публічної влади» виводиться з аналізу деяких положень Кодексу адміністративного судочинства України, де вказано, що стороною публічно-правового спору є органи публічної влади, котрі здійснюють публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або надають адміністративні послуги на підставі законодавства, що уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно як суб'єкта владних повноважень.

Останній термін має в Україні єдине нормативне значення. Суб'єктами владних повноважень вважаються органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень. Важливою теоретичною властивістю органу публічної влади є його компетенція, яку вчені розглядають як сукупність функцій і повноважень щодо управління певними об'єктами (процесами), відношеннями, явищами, поведінкою і діяльністю людей.

Через те, що саме Міністерство юстиції України є головним державним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері реєстрації актів цивільного стану, існує необхідність розкриття дефінітивних властивостей поняття «органи влади» (міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим).

Відповідно до законодавства України систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади, які за своїм статусом є юридичними особами публічного права. Вони утворюються, реорганізуються та ліквідуються Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Проаналізовано основні завдання міністерства, визначено особливості створення його територіальних органів (утворюються як юридичні особи публічного права в межах граничної чисельності державних службовців та працівників міністерства і коштів, передбачених на утримання міністерства, ліквідуються, реорганізуються за поданням міністра Кабінетом Міністрів України).

Розділ 2 «Дослідження стану здійснення правозастосовної діяльності органами державної реєстрації актів цивільного стану (історико-порівняльна характеристика)» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Деякі історико-правові аспекти становлення вітчизняної системи органів державної реєстрації актів цивільного стану» наголошено, що у минулі історичні епохи, незважаючи на поступову формалізацію умов та процедури укладання шлюбу у різних національних правових системах, функцію його констатації через відповідну юридизацію здійснювали не державні органи, їх посадові особи, а суто представники тих чи інших релігійних конфесій.

На теренах України органи реєстрації актів цивільного стану як окремий структурний елемент механізму держави виникли одночасно із прийняттям Декрету «Про цивільний шлюб, дітей та ведення книг актів громадянського стану» (1917 р.). Цим Декретом встановлювалося, що для реєстрації шлюбу, факту народження дитини громадянам необхідно звертатися до відділів записів шлюбу і народжень при міських (районних, повітових або волосних земських) управах. Туди ж слід було клопотатися адміністративній та судовій владі, а також громадянам, під опікою яких перебував померлий, для складання акта про смерть особи. Ці відділи складали спеціальні книги записів народжень, шлюбів і смертей.

Зауважено, що дія Кодексу законів про акти цивільного стану, шлюбне, сімейне і опікунське право, прийнятого в РРФСР у 1918 р., була *de facto* розповсюджена й на терени України. Цим актом передбачалося, що породжують юридичні наслідки лише акти цивільного стану, котрі вчинені світською (державною владою) через відповідні відділи записів актів цивільного стану. Крім того, чітко визначалися особливості процедури розлучення, умови визнання шлюбу недійсним. Також урегульовувалося питання вибору спільного або подвійного прізвища подружжя, його оформлення. Надалі УРСР у 1926 р. прийняла власний Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР, котрий урегулював указані питання аналогічним чином майже 40 років, щоправда, з внесенням до нього відповідних змін.

У 1944 р. радянською владою приймаються регресивні за своєю суттю укази: про заборону встановлення батьківства дітей народжених поза шлюбом і про визнання шлюбу як існуючого тільки у пар зареєстрованих, а не тих, що перебувають у фактичному шлюбі. У зв'язку з цим таким парам приписувалося негайно зареєструватися. Була ускладнена процедура розлучення: шлюб відтепер розривався лише у разі визнання судом необхідності його припинення.

У 1968 р. уперше був прийнятий загальносоюзний сімейно-правовий акт – Основи законодавства про шлюб і сім'ю Союзу РСР і союзних республік. 26 червня 1969 р. приймається Кодекс про шлюб і сім'ю УРСР (діяв із відповідними змінами до 2004 р.), відповідно до якого визнавався тільки зареєстрований шлюб. За цим Кодексом передбачалося створення нових органів реєстрації актів цивільного стану – палаців одруження.

Інституційно система органів реєстрації актів цивільного стану набула завершеного юридичного оформлення із прийняттям у 2010 р. Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». За ним народження фізичної особи та її походження, розірвання шлюбу у випадках, передбачених

законом, зміна імені, смерть підлягають державній реєстрації, а також внесенню до Державного реєстру актів цивільного стану громадян. Державна реєстрація акта цивільного стану проводиться шляхом складання актового запису цивільного стану у присутності заявника. На підставі складеного актового запису цивільного стану у повній відповідності до нього видається відповідне свідоцтво про державну реєстрацію акта цивільного стану.

У підрозділі 2.2 «Деякі актуальні проблеми правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» окреслено, що широкий спектр проблем у цій сфері детермінований як недоліками правового регулювання, так і складнощами, пов'язаними із організацією та діяльністю ОДРАЦС, кадровим забезпеченням.

Зазначено, що чимало прогалин у законодавстві спричиняють незручності під час правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану. Зокрема, у правових приписах відсутня легальна дефініція поняття «цивільний стан»; юридично недосконаліми виглядають процедури реєстрації народження дитини або укладання шлюбу.

Так, значно ускладнюється реєстрація народження дитини у разі, коли батьки, перебуваючи у шлюбі, мають різні прізвища, одночасно фізично не можуть бути присутніми під час неї. У цьому випадку жоден з батьків не може в односторонньому порядку зареєструвати дитину, мусить звертатися задля вирішення цього питання або до суду, або до органу опіки та піклування, що вимагає досить багато часу. У подібній ситуації дитина може залишатися тривалий час не зареєстрованою.

Не менш об'єктивні труднощі виникають під час реєстрації дитини, коли мати, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, заявляє, що її чоловік не є біологічним батьком цієї дитини. Тоді прохання не вказувати особу як батька в актовому записі може бути задоволене тільки за наявності письмової заяви матері та біологічного батька дитини, який наполягає на визнанні батьківства.

Через прогалини у законодавстві існують проблемні питання реєстрації шлюбу з особою, яка через фізичні вади (інвалідність тощо) не може власноруч здійснити розпис в актовому записі. Врегулювання зазначеного питання має відбутись шляхом унормування в законодавстві процедури подачі заяви на шлюб із такою особою. Поряд із цим у Сімейному кодексі та інших актах законодавства чітко не визначено перелік підстав для дострокової реєстрації шлюбу, не встановлено, за яких умов і за наявності якої сукупності юридичних фактів є можливою дострокова реєстрація шлюбу. У цьому контексті доцільно також передбачити у законодавстві чіткий перелік випадків, коли дострокова реєстрація шлюбу є неможливою.

Через зниження рівня народжуваності в країні та кількості реєстрації шлюбів має місце зниження рівня реєстраційного навантаження на ОРАЦС. Зокрема, якщо у 2015 р. в Україні було народжено 414289 дітей, то у 2018 р. цей показник знизився відповідно до цифри 337 825. Аналогічним чином виглядає динаміка зниження кількості укладених в нашій державі шлюбів (299 082 у 2015 р. та й відповідно 228 411 у 2018 р.). Це неминуче ставить на

порядок денний питання оптимізації діяльності ОРАЦС, передачі частини їхніх функцій до Центрів надання адміністративних послуг.

У підрозділі 2.3 «Особливості зарубіжного досвіду правового опосередкування діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану» акцентовано увагу на тому, що поняття «акти цивільного стану» не має у світі усталеного змісту. Це виявляється у тому, що, наприклад, у Грузії під актом цивільного стану також розуміється процедура зміни громадянства. У Мексиці поняття «акти цивільного стану» охоплює в т.ч. узяття під опіку, звільнення від батьківської влади, обмеження дієздатності.

У законодавстві низки зарубіжних країн (наприклад, Казахстан), як і в Україні, реєстрація актів цивільного стану – прерогатива відділів реєстрації актів цивільного стану. У багатьох інших країнах це є сферою компетенції реєстраційних офісів, уповноважених так само й на здійснення інших операцій з державної реєстрації. Крім того, у світі також існують практики вчинення вказаних дій правоохоронними органами, включаючи поліцію, реєстрації шлюбу меріями (Франція) або, як і в минулі історичні епохи, представниками релігійних культур (Ізраїль).

Констатовано, що у пострадянських країнах – учасниць СНД, спостерігається тенденція поступової уніфікації процедур та практики реєстрації актів цивільного стану.

Не менш важливою особливістю іноземних процедур реєстрації актів цивільного стану є публічність, зокрема й залучення свідків під час їхнього проведення, приміром, для укладання шлюбу.

Характеризуючи ж безпосередньо окремі процедури реєстрації актів цивільного стану (зокрема, укладання шлюбу, розлучення), дисертантка наголошує, що за зарубіжним позитивним правом нерідко укладанню шлюбу передують обов'язкове оголошення про це (Греція), у т.ч. поєднане із необхідністю отримання в медичних установах довідок про стан фізичного та психічного здоров'я наречених.

Законодавство переважної більшості країн світу містить обов'язок осіб, які одружуються, особисто бути присутніми при його укладанні. Хоча у деяких державах (Іспанія, Панама, Перу, Грузія) допускається оформлення шлюбу через представника, наділеного відповідними повноваженнями. Підкреслюється, що в Італії повторне укладання шлюбу раніше розлученою особою в деяких випадках допускається тільки після 300-денного терміну.

Висвітлюючи особливості процедури реєстрації розірвання шлюбу, дисертантка звертає увагу на те, що у низці держав Латинської Америки, Андоррі, Ватикані, Сан-Марино взагалі заборонено розірвання шлюбу. У багатьох мусульманських країнах ініціатором такого акту є чоловік. Оформлення факту розлучення органами державної реєстрації актів цивільного стану, передусім за наявності у подружжя дітей, відбувається після завершення відповідних судових процедур.

А от у Литовській Республіці законодавство допускає за певних умов спрощене розірвання шлюбу нотаріусом.

Розділ 3 «Напрями удосконалення нормативної регламентації правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Напрями підвищення ефективності правозастосовної діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні»* доведено, що основним фактором, який обумовлює ефективність та неефективність практичної діяльності ОДРАЦС, є недосконалість правової регламентації зазначеної сфери.

Доведення до юридичної довершеності вимагають норми, що регламентують процедури державної реєстрації народження дитини, укладання та розірвання шлюбу, зміни імені, смерті людини.

Подальше впровадження в межах всієї України пілотного проекту, який допускає можливість подачі документів від батьків й отримання свідоцтва про народження під час перебування матері у пологовому будинку, сприятиме більшій зручності для батьків самої процедури реєстрації народження дитини. Для цього у законодавстві має бути передбачена можливість виїзної реєстрації факту народження дитини, а в ОДРАЦС – вжиті необхідні організаційні заходи. Поряд із цим існує необхідність запровадження спрощеного адміністративного механізму реєстрації народження та його документального підтвердження і доведення на тимчасово окупованих територіях України.

Звертаючись до питання укладання та розірвання шлюбу, необхідно констатувати, що досі залишається не врегульованою проблема реєстрації шлюбу із засудженим через відсутність приписів її проведення від подачі заяви до державної реєстрації шлюбу.

Нагальною є потреба у регламентації питання укладення шлюбу з іноземцями через неможливість зараз вітчизняними органами реєстрації актів цивільного стану здійснити перевірку їх фактичного сімейного становища.

Розвиток науково-технічного прогресу, зокрема медичних технологій, актуалізує питання правового опосередкування зміни імені та прізвища особи у зв'язку із зміною (корекцією) нею своєю статевої належності.

У межах питання державної реєстрації смерті людини загострюється потреба у більш чіткій регламентації терміну призначення експертиз щодо причин смерті судом або організаційне удосконалення даної процедури.

Аналізуючи організаційні фактори, що впливають на ефективність практичної діяльності ОДРАЦС, дисертантка наголошує на важливості удосконалення функціональності і технічного рівня вебпорталу «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану».

У підрозділі 3.2 *«Пропозиції щодо удосконалення нормативної основи діяльності органів державної реєстрації актів цивільного стану»* викладено конкретні пропозиції із зазначеного питання. Серед них найбільш важливими є наступні.

Зокрема, на законодавчому рівні слід вирішити питання щодо розширення переліку обставин, які підлягають реєстрації в ОДРАЦС. Опрацювання практики правозастосовної діяльності ОДРАЦС довело, що одним з проблемних питань є здійснення реєстраційної діяльності стосовно

громадян, які є недієздатними або обмежено дієздатними. Нерідко в судовій практиці розглядаються справи про визнання шлюбів недійсними, укладених з недієздатною або обмежено дієздатною особою, внаслідок приховування цього факту. Це тягне в подальшому анулювання запису. Указану проблему слід долати через ведення реєстрації в ОДРАЦС випадків визнання громадян недієздатними або обмежено дієздатними. У цьому зв'язку запропоновано доповнити види правозастосовної діяльності щодо фактів, що підлягають реєстрації ОДРАЦС, таким як визнання особи недієздатною або обмежено дієздатною.

Важливим є й питання забезпечення конфіденційності відомостей про особу, стосовно якої вчинено акт державної реєстрації. Гарантії конфіденційності мають установлюватися безпосередньо у Законі України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану». Вони повинні стосуватися обігу (використання) записів, учинених у межах державної реєстрації актів цивільного стану, як у правових цілях, так і для ведення статистичного обліку.

У підрозділі 3.3 «Вектори впровадження в Україні зарубіжного досвіду у сфері державної реєстрації актів цивільного стану» зосереджено увагу на тому, що вітчизняне шлюбно-сімейне законодавство з певних питань є значно ліберальнішим за деякі аналогічні норми зарубіжного позитивного права. Така обставина певною мірою впливає на специфіку діяльності органів реєстрації актів цивільного стану в зарубіжних країнах. Зокрема, у ФРН, Франції, Швейцарії, низці штатів США існують тимчасові строкові обмеження на вступ до повторного шлюбу наречених, винних у розірванні попереднього шлюбу (як правило, через подружню зраду). Отже, без спливу певного терміну нова реєстрація шлюбу неможлива. Гадаємо, що цей досвід має бути осмислений в Україні на державному рівні у ході вдосконалення відповідного законодавства.

У питанні нормативної регламентації реєстрації шлюбу цікавим видається зарубіжний досвід щодо можливості його укладання до досягнення встановленого законом шлюбного віку, як це реалізовано у Франції та Білорусі (без отримання рішення суду, виключно на підставі письмової згоди батьків (або одного чи обох) або усиновлювачів (усиновлювача) за таких поважних причин, як вагітність нареченої або наявність спільної дитини).

Потребує розгляду з метою визначення перспективи запровадження в Україні спрощених процедур реєстрації та розірвання шлюбу, напрацьованих у Грузії. За відсутності спірних питань між подружжям у цій країні розлучають на шостий день після подання заяви про розірвання шлюбу. Крім того, за законодавством Грузії у певних випадках можлива державна реєстрація шлюбу у день подачі від наречених заяви.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні на основі сучасних методологічних підходів відображено вирішення актуального для вітчизняної юридичної науки завдання – комплексної теоретико-правової характеристики особливостей

правозастосовної діяльності органів реєстрації актів цивільного стану в Україні, проаналізовано основні проблемні питання, що виникають під час цієї діяльності, запропоновано вектори їхнього подальшого вирішення. За результатами цього запропоновані висновки, основними з яких є такі.

1. Проведене дослідження засвідчує очевидні перспективи модернізації напрацьованої у вітчизняній та зарубіжній юриспруденції теорії правозастосування, зокрема її найбільш усталених постулатів. Вони виявляються у можливості розширення існуючих знань про особливості владного характеру суб'єктів правозастосовної діяльності, форму правозастосовних актів, існуючі та новітні способи формування фактичної основи справи, необхідної для ухвалення правозастосовного рішення, стадійності правозастосування.

2. Дослідження природи правозастосовної діяльності ОДРАЦС вказує на те, що ця проблема має не прикладний, а фундаментальний характер, виходить за межі теорії права, стосується як всього циклу історико-правових, так і галузевих юридичних наук.

Розвиток й становлення органів реєстрації актів цивільного стану в статусі органів публічної влади, реалізація ними своєї компетенції сприяють поступовій інституціоналізації держави, набуттю нею внутрішньої суверенності через відокремлення від неї інших соціальних інститутів, зокрема релігійних, з подальшим унеможливленням виконання ними функцій органів публічної влади.

3. Правозастосовна діяльність органів державної реєстрації актів цивільного стану є однією із ключових юридичних гарантій захисту прав та свобод людини, адже завдяки їй здійсненню будь-яка фізична особа після народження отримує своє ім'я.

З юридичної точки зору цей факт для людини має основоположне значення. Фізична особа тільки під своїм ім'ям набуває прав та обов'язків, може здійснювати їх. Своєю чергою, ім'я для громадянина України складається із прізвища, власного імені та по батькові.

4. Специфічними ознаками правозастосовної діяльності ОДРАЦС, котрі суттєво відрізняють її від інших видів правозастосовної діяльності, є такі:

за галузевою належністю під час цієї діяльності реалізуються норми цивільного, шлюбно-сімейного права;

вона не може здійснюється у конклюдентній формі;

завжди розпочинається за ініціативою зацікавлених фізичних осіб та здійснюється виключно щодо них;

спрямована на розвиток нових правовідносин;

характер та зміст цієї діяльності унеможливають делегування владних повноважень від компетентних суб'єктів третім особам (наприклад, громадським організаціям, підприємствам, установам тощо).

5. Канвою дисертаційного дослідження є аналіз правозастосовної діяльності ОДРАЦС у контексті типологізації правозастосування з його поділом на судове та адміністративне. Такий підхід характеризує одну із унікальних властивостей національної правової системи України, де ключовою

відмінністю адміністративного правозастосування від судового є те, що перше ані на теоретичному, ані на нормативному рівні воно за своєю природою не визнається джерелом права на відміну від судової практики.

6. Під органом виконавчої влади слід розуміти структурний елемент державного апарату, що діє на професійній основі і має власну структуру, призначений застосовувати та реалізовувати нормативно-правові акти в межах визначеної компетенції, має нормативно встановлені повноваження, необхідні для виконання своїх функцій, виражає державну волю і має виняткове право застосування заходів державного впливу.

7. Цивільний стан виникає на підставі конкретних юридичних фактів. Органи, що реалізують державну політику у сфері ДРАЦС в Україні, вирішують питання щодо оформлення юридичних фактів, тобто конкретних життєвих обставин, що тягнуть за собою юридичні наслідки. Юридичні факти в аспекті тематики дослідження запропоновано трактувати як реальні життєві обставини, які згідно з нормами законодавства призводять до виникнення, зміни або припинення правовідносин, що підлягають державній реєстрації в ОДРАЦС. Окрім загальних для юридичних фактів ознак, виокремлені специфічні :правові наслідки часто пов'язані не з одним юридичним фактом, а з їх сукупністю - фактичним складом. В якості юридичних фактів можуть виступати також юридичні стани, як їх різновид, що триває та має якість об'єктивної реальності. Узагальнено класифікацію юридичних фактів щодо видів цивільного стану, що підлягають реєстрації.

8. Важливою особливістю законодавства України у сфері реєстрації актів цивільного стану є те, що у переліку нормативно визначених суб'єктів цієї діяльності виключно органи виконавчої влади (в особі відділів державної реєстрації актів цивільного стану Управлінь державної реєстрації головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі) мають повноваження у сфері контролю та перевірки за дотриманням законодавства іншими суб'єктами реєстрації актів цивільного стану (виконавчими комітетами сільських, селищних, міських (крім міст обласного значення) рад при проведенні ними державної реєстрації актів цивільного стану).

9. Аналіз правозастосовної діяльності ОДРАЦС, проблемних питань, що виникають під час її здійснення, обумовлюють в умовах сьогодення доцільність розширення як кола суб'єктивних прав громадян, так владної компетенції суб'єктів державної реєстрації актів цивільного стану.

10. Об'єктивною тенденцією у сфері реєстрації актів цивільного стану є її всеосяжна цифровізація. У таких умовах фактографічна діяльність ОДРАЦС набуває нових якостей та змін. Упровадження в Україні пілотного проекту щодо прийняття від фізичних осіб заяв на державну реєстрацію актів цивільного стану через мережу Інтернет, із одночасним застосуванням технології електронного цифрового підпису, по суті, засвідчує усунення потреби в особистій присутності заявників під час складання актового запису цивільного стану. Це спричинює необхідність введення у законодавство поняття «електронна (цифрова) форма актового запису цивільного стану».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Басілашвілі М. Б. Деякі питання правового регулювання державної реєстрації шлюбу. *Форум права*. 2017. № 3. С. 5–8.
2. Басілашвілі М.Б. Порівняльно-правовий аналіз реєстрації актів цивільного стану в Україні та Грузії. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 6. С. 215–219.
3. Басілашвілі М.Б. Особливості реєстрації актів цивільного стану в зоні проведення Операції Об'єднаних сил. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2019. № 56. С. 7–10.
4. Басілашвілі М. Б. Юридичні факти у динаміці правових відносин за участю органів реєстрації актів цивільного стану. *Право та державне управління*. 2019. № 2. С. 5–10.
5. Басілашвілі М. Б. Генезис органів реєстрації актів цивільного стану: історико-сравнительний аспект. *Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata»*. 2019. № 9/2 (333). С. 7–11.
6. Басілашвілі М. Б. Новели у процедурі реєстрації шлюбу в Україні: переваги та недоліки. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 25 листопада 2016 р.). Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 22–25.
7. Басілашвілі М. Б. Правові засади впровадження інноваційного сервісу «Електронний апостиль». *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, Україна, 4–5 грудня 2015 р.). Запоріжжя : ЗНУ, 2015. С. 9-11.
8. Басілашвілі М. Б. Реалізація пілотного проекту щодо подання заяв на шлюб через мережу інтернет. *Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС* : матеріали інтернет-конференції (м. Одеса, 11 грудня 2015 р.). Одеса : Фенікс, 2015. С. 98–102.

АНОТАЦІЯ

Басілашвілі М. Б. Проблеми правозастосовної діяльності органів виконавчої влади (на прикладі органів державної реєстрації актів цивільного стану в Україні). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень (081 – Право). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

У дисертаційному дослідженні простежено еволюцію наукових уявлень про принципи та природу правозастосування у вітчизняній і зарубіжній

юриспруденції, охарактеризовано види (типологію) правозастосовної діяльності, встановлено місце відповідної діяльності ОДРАЦС серед них.

Визначено особливості стану нормативного забезпечення діяльності ОДРАЦС в Україні, а в компаративістсько-правовому розрізі проаналізовано досвід правового регулювання діяльності органів реєстрації актів цивільного стану в зарубіжних країнах.

Охарактеризовано та узагальнено чинники, що впливають на правозастосовну діяльність ОДРАЦС. Проаналізовано юридичні факти, які слугують основою для правозастосовної діяльності ОДРАЦС.

Виявлено якісні своєрідності стадійності правозастосування у діяльності ОДРАЦС, репрезентовано теоретико-правову, класифікаційну характеристику правозастосовних актів, що приймаються органами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні.

Досліджено та узагальнено основні проблемні питання, що виникають під час правозастосовної діяльності ОДРАЦС, на підставі чого напрацьовано пропозиції щодо вдосконалення нормативної регламентації правозастосовної діяльності ОДРАЦС.

Ключові слова: акт цивільного стану, компетенція, виконавча влада, міністерство, органи публічної влади, правозастосовний акт, реалізація норм права, правозастосовна діяльність, фізична особа, юридичні факти.

АННОТАЦІЯ

Басиладшвили М.Б. Проблемы правоприменительной деятельности органов исполнительной власти (на примере органов государственной регистрации актов гражданского состояния в Украине). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2019.

В диссертационном исследовании показана эволюция научных представлений о принципах и юридической природе правоприменения, накопленных в отечественной и зарубежной юриспруденции. Охарактеризованы виды (типология) правоприменительной деятельности, определено место правоприменительной деятельности органов регистрации актов гражданского состояния среди них. В рамках этого обращается внимание, что изучение сущности правоприменительной деятельности органов регистрации актов гражданского состояния в Украине (ОГРАГС) указывает на то, что рассматриваемая проблема имеет фундаментальный характер, выходит далеко за пределы отдельной сферы юридических знаний, касается как всего цикла фундаментальных, так и некоторых отраслевых юридических наук. Кроме того, правоприменительная деятельность ОГРАГС является важнейшей юридической гарантией защиты прав и свобод личности, поскольку благодаря ее осуществлению юрисдицируется имя каждого физического лица, что является

необходимым условием для приобретения субъективных прав и юридических обязанностей.

Рассматриваются особенности правового регулирования деятельности ОГРАГС. В сравнительно-правовом ключе осмысливается аналогичный зарубежный опыт.

Исследованы и обобщены факторы, непосредственно влияющие на эффективность правоприменительной деятельности ОГРАГС. Проанализированы юридические факты, служащие ее основой. Продемонстрированы особенности стадийности правоприменения в указанных органах, представлена теоретико-правовая, классификационная характеристика правоприменительных актов, принимаемых ОГРАГС.

Рассматриваются наиболее сложные вопросы, возникающие в ходе правоприменительной деятельности ОГРАГС, предлагаются конкретные пути их решения, прежде всего путем внесения изменений в нормативно-правовую базу, касающуюся сферы регистрации актов гражданского состояния.

Ключевые слова: акт гражданского состояния, компетенция, исполнительная власть, министерство, органы публичной власти, правоприменительный акт, реализация норм права, правоприменительная деятельность, физическое лицо, юридические факты.

SUMMARY

Basilashvili M.B. Problems of law enforcement activity of executive authorities (using an example of bodies of the state civil registration authorities in Ukraine). – Qualification scientific work on the basis of manuscript.

Thesis topic for a candidate's degree (PhD), specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies (081 – Jurisprudence). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

The dissertation research has traced the evolution of scientific ideas about the principles and nature of law enforcement in domestic and foreign jurisprudence, characterized the types (typology) of law enforcement activity, established the place of relevant activity of the state registration of civil status acts (SRCSA) among them.

Peculiarities of regulatory support of activity of the state registration of civil status acts in Ukraine were determined, and experience of legal regulation of civil status acts registration bodies in foreign countries were processed in the comparative legal section.

Factors that influence on the enforcement activities of the SRCSA were described and summarized. The legal facts that form the basis of law enforcement activities of the SRCSA were analyzed.

The qualitative peculiarities of stages of law enforcement in the SRCSA activity have been established, theoretical and legal, classification characteristics of law enforcement acts adopted by the state registration bodies of civil status in Ukraine were represented.

The main problematic issues that appear during the enforcement of the SRCSA, on basis of which suggestions on improvement of regulatory infrastructure of the SRCSA enforcement were investigated and summarized.

Key words: civil status act, competence, executive branch, ministry, public authorities, law enforcement act, implementation of the rule of law, law enforcement, individual, legal facts.

Підписано до друку 18.11.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.